Норуот күүһэ — көмүөл күүһэ!

Эҥсиэли

Нам улууһун хаһыата

1935 сыл алтынньы 5 күнүгэр төрүттэммитэ

2010 с. От ыйын 14 күнэ Сэрэдэ №80 (10370)

1996, 2005, 2009 сылларга республика басты хаһыата

PDF Compressor Free Version

Ааспыт нэдиэлэ субуотатыгар СР Президенэ Е.А. Борисов улууспутугар тахсан нэһилиэктэргэ сырытта. Тутулла турар объектары көрдө, билистэ, тутааччылары кытта көрүстэ, өрүс арыытыгар отчуттарга сырытта.

* * *

Государственнай баһаарынай надзор отделын нач. Н.А. Парников иһитиннэрбитинэн, куораттан кэлэр суол таһыгар, мыраанҥа баһаар тура сылдьыбыта умуллары-ллыбыт. Үрдүк күүрүүлээх электричество проводтара хатыһыыларыттан тахсыбыт диэн сабаҕалыыллар. Акт оҥоһуллубут.

* * *

ОДьКХ нач. э.т. Н.А. Самсонов Нам сэл. баар уу турбаларынан бары хайысханан уу бэриллибитин иһитиннэрдэ.

* * *

Улуус сорох тэрилтэлэрэ ууттан эмсэҕэлээбиттэргэ көмөҕө биэриэхтээх 1 күннээх хамнастарын аһыллыбыт счекка, эбэтэр тустаах дьоҥҥо ыыта, тиксэрэ иликтэрэ сэмэлэннэ уонна бу нэдиэлэ устата итэҕэһи туоратары, хомуллубут харчы ханна барбытын чуолкайдыырга сорудахтанна.

* * *

Халаантан саахалланыыны туоратар, чөл түһэриигэ үлэлиир, тутууну, өрөмүөнү ыытар 18 генеральнай подрядчикка 30%-наах аванс (урутуур төлөбүр) улуус дьаһалтатынан — АВР заказчигынан ыытыллыбыт, уопсай суумата 30 мөлүйүөн.

* * *

Улуус дьаһалтата АВР-ы ыытыыга государственнай заказчик буолбутунан СР правительствотын дьаһалынан материальнай көмөҕө эбии 28 мөлүйүөн уонна чөл түһэриигэ (АВР-га) 47 мөлүйүөннээх үп улууска бэриллибит.

* * *

Улуус үрдүнэн билигин барыта 204 араас хайысхалаах тууулар ыытылла тураллар. 40 тыһ. куб. гравий кэлиэхтээх.

* * *

Халаан саахалын туоратыыга, чөл түһэриигэ былааннаммыт үлэлэр булгуччу толоруллуохтаахтар диэн улуус баһылыга тоһоҕолоон бэлиэтээтэ.

Бэлиэтэннэ
И. ИВАНОВ

Хайдах олороҕут, ыаллар?

ҮРҮҢ ИЛГЭ, КҮӨХ БЫЙАҢ ТҮБҮКТЭЭХ КҮННЭРИГЭР

Бөтүҥнээҕи үүт тутар пуун күҥҥэ, ортотунан, 1900 кг үүтү тутар. Манна нэһилиэк түөрт уонтан тахса ыала сарсыарда киэһэ үүтүн аҕалар. Пуун сэбиэдиссэйэ Анна Алексеевна Сивцева кэпсиириненэн, **(хаартыскаҕа)** быйыл үүт туттарар ыал ахсаана эбиллибит. Былырыын отуттан тахса эрэ киһи туттарбыт, итиэннэ былааннарын толорботохтор. Оттон быйыл туттараччы ахсаана эбиллибит, онон 270 былааннарын толорор соруктаахтар. Үүттэрин сыата 3,8 тэҥнэһэр. Биирдиилээн ыаллартан, билиҥҥитэ, саамай элбэх үүтү (37-38 кг) А.С. Уваровская, Т.П. Эверстова туттараллар. Тэриллиилээх хаһаайыстыбалартан «Далбар» (120 кг) уонна «Ботто» (200-кэ кг) инники күөҥҥэ сылдьаллар.

«Ботто» хаһаайыстыба алта ыал буолан, сүүрбэ аҕыс ынаҕы ыыр. Ааспыт сылга былааннарын 15 тоннаны толорбуттар. Быйыл 28 тн былааны ылыммыттар. Билиҥҥи туругунан 6-7 тн буолла, онон былаан туолар ини диэн эрэл санаалаахтар. Хаһаайыстыба бу күннэргэ окко киирэргэ бэлэмнэнэр. Сэттэ уонча гаттан 150 тн күөх быйаҥы оттууллар эбит. Быйыл үүнүү үчүгэй, уу эрэ мэһэйдээбэтэ буоллар дэһэллэр. Бу курдук сайыҥҥы кылгас былдьаһыктаах кэмнэри баттаһа, ханна да, үрүҥ илгэ, күөх быйаҥ түбүктээх күннэрэ саҕаланна.

Л. УВАРОВСКАЯ

Ас-таҥас халлаантан түспэт

КҮҮРЭЭННЭЭХ ҮЛЭҔЭ ТУРУНУОХ ИННИНЭ

Модут нэһилиэгэ улууспутугар, хоту сытааччылартан, биир бөдөҥ, үлэхамнас сүнньүн буллаҕына сайдар кыахтаах, кэскиллээх нэһилиэк. Соторутааҕыта манна олох-дьаһах, үлэхамнас билиҥҥи туругун билсэр сыаллаах-соруктаах сырыыга баран кэллибит.

* * *

Биһиги тиийэр күммүтүгэр, от ыйын 7-гэр, И.Д. Попов салайааччылаах отчуттар звенолара Чакырга көһөн киирбиттэр. Өссө биир звено (сал. Охлопков) сарсын алааска тахсаары бэлэмнэнэ сылдьара. Чааһынайдартан аллара кытылга ходуһалаах үс киһи хайыы-үйэ хотуурдарын «ыллаппыттар». Оттон нэһилиэннэҕ үксэ, баһынай хаһаайыстыбалар «былыр оннук этэ» диэн куоһурданан «Бөтүрүөп» кэнниттэн эрэ окко киирэн хотуулаахтык үлэлээн биирдэ сомсон ылаары оҥостон олороллор. Ханна да маннык дьаһанан оттуур буолбуппут үйэ чиэппэрэ буолла.

Кырдьыгынан эттэххэ, улуус нэһилиэктэрэ бары да оттооһуҥҥа хойутаан киирэр үгэстэнилэр. Дьиҥэр, быйыл өрүспүт улаханнык халааннаан кытыл, арыы ходуһаларын сөпкө нүөлсүттэ, от ситэр кэмигэр сөҥүү да сөбүгэр түспэхтээтэ. Онон ханна да от үүнүүтэ үчүгэй, сиэмэтэ хойуу. Онон от ыйын бастакы күннэриттэн хойутаабакка оттооһуну саҕалыы туруохха да сөп этэ. Ол кыаллыбата. Эрдэ окко киирбэккэ туран биэрбит нэдиэлэттэн ордук хаарыан кураан күннэри куоттартаатыбыт. Ол эрээри чахчы турунан, күнүдьылы ыыппакка, аахсыбакка урукку-луу турунан үлэлээтэххэ, быйылгы курдук быйаҥнаах сайыннан кыстыгы туоруурга сөп буолар сүөһү аһылыгын булунуохпутун сөп.

Модуттар быйыл 2928 тонна нефтегазсбыт» АК кытта уопсай тылы булан, нэһилиэккэ баар автозаправочнай станцияны А.А. Поповка (ИП) арендаҕа бэрдэрэн, ОУМ-нан нэһилиэннньэни миэстэтигэр хаачыйыы боппуруоһун быһаарбыт.

Алаастар уутуйаннар, 390 га ууга сытар. Онон саамай эрэнэллэрэ кытыллара уонна арыылара. Уҥаайбалаах ыаллар межеваниеларын бары кэриэтэ оҥорторбуттар. Оттон оттуур сири быысаахын үлэтэ 50% ыытыллыбыт.

Дьаһалта нэһилиэк бүтэйин оҥорууга, саҥардыыга анаан саас субуотунньугунан сиэрдийэ, баҕана маһын бэлэмнэтэн тиэйтэрэн киллэттэрбит. Билигин күрүө тутуутугар дьарыктаах буолуу киинигэр учуокка турар 5 киһини үлэлэтэ сылдьаллар.

Модукка билигин 1462 ынах сүөһү, о.и. 462 ыанар ынах, 1129 сылгы, о.и. 492 биэ, 108 сибиинньэ, 247 куурусса баар. Быйыл 389 ньирэйи, 311 кулуну ылбыттар. Ынах сүөһү 75% чааһынай ыалларга, сылгы 73,5% баһынай уонна тэрээһиннээх хаһаайыстыбаларга иитиллэллэр. Нэһилиэккэ сыл саҕаланыаҕыттан 326 т үүт ыаммыт, итинтэн «Тунал» ХЭТ 151 тоннаны.

«Туналгы» ТХПК (сал. М.Р. Дьяконова) 3-с сылын тэриллэн үлэлиир. Үлэлиир хайысхата сылгы, ынах сүөһүнү кооперациялаан иитии. Билигин 486 сылгылаах. 2009 сылтан «Үүттүгэннээх» сайылыкка саҥа тутууну ыыта сылдьар. Быйыл үлэҕэ киллэриэхтээхтэр. Ыыр установкатын булууга кэпсэтии ыыталлар. Сойутар установканы ылбыттар. Сылгы саҥа базатын тутта сылдьаллар. Эмиэ быйыл ситэриэхтээхтэр.

(Бүтүүтүн 2-с стр. көр)

Ой дуораана

ЫҺЫАХТАН ЫЛЫЛЛАР САНААЛАРБЫТТАН

«Э сиэли» хаһыат бэс ыйын 30 күнүгэр 74 №-гэр СР Суруйааччыларын союһун чилиэнэ А. Кобяков «Ыһыах» диэн хоһоонун аахпыт эрэ саамай сөпкө суруйбут диэбит буолуохтаах.

Мантан сиэттэрэн, киһи араах саныыр. Былыр биһиги оҕо эрдэхпитинэ ыһыах наһаа да күүтүүлээх, түмсүүлээх, өрө көтөҕүллүүлээх буолара. Алаас алаас аайыттан ыраах ыраах диэбэккэ оҕуһунан, атынан айаннаан дьон бөҕө мустара. Дьэ, онно этэ били этэргэ дылы то маһы тосту тардар, ириэнэх маһы и нэри тардар дьи нээх үлэҕэ-хамнаска буспут сирилиспит-бурулуспут уолаттар, эр дьоннор. Дьэ, онно этэ үлэттэн биир күн дьи нээх сыннаныы диэн. Онно этэ ис дуһаны аһар, тыын таһаарар ырыа-тойук, оһуохай, оло хо, көр-нар, күүс холоһуу.

Онно көрүө этэ быыппаста сүүрэр аттары, күлүбүрүһэн олорор кытыгырас ыччаттары. Оччолорго баллара чахчы күүстээх үлэттэн үүммүт былчы наах, туох да анал дьарыга суох а аардас хара үлэ эрчийбит дьоно. Сылга биирдэ көрсүһүү үөрүүтэ, сэһэнсэппэн ортолуурун саҕана аны төбө ахсаанынан буспут сылгы этин, үөлүүлүбүт мундуну, собону түүн этэллэрэ, кымыс биэрэллэрэ. Дьиэттэн ылар аспыт диэн сүөгэй, алааҕы сорохтор баахыла астаан аҕалааччылар, саламаат баар буолааччы, ону таһынан сылгы буспут иһэ.

Быйылгы Улуу Кыайыы үбүлүөйүгэр аналлаах ыһыахпыт тоҕо эрэ Партиза а буолла. Са а буолан сонун курдук, көрөргө сэргэх, сирэ табыгастаах. Ситтэҕинэ-хоттоҕуна үчүгэй буолсу. Арай атыы-тутуу мөлтөх, бэйэ астаабыт аһа суоҕун кэриэтэ. Күн аайы көрөр табаардарбытын атыыга таһаарбыттар да, соччо атыыга барбата. Аҕыйах сиргэ шашлык о орор дьоннор бааллар, сотору-сотору буһара түһэн баран 150-200 солк. атыылаатылар. Ас астыыр дьо о салалта наһаа улахан ирдэбили олохтообута харахха быраҕылынна. Ити этиллэр ирдэбиллэри барытын толоруох диэтэххэ ыарахан буолсу, ыраах сиртэн төттөрү-таары айан, хас анализ барыта харчы, ороскуота да бэрт.

Дьи инэн, икки да справка сөп буолуо этэ. Сүөһүлээхтэр бары саас аайы сүөһүлэрин хааннатан, анализтатан бэрэбиэркэлэтэллэр дии. Ыарыылаах сүөһүгэ тута дьаһал ылыллан иһэр. Бу сүөһү доруобай диэн уонна бу хаһаайын сыстыганнаах ыарыыта, контага суох диэн ыспыраапкалар элбэҕи дакаастыыр документтаах буолбатахтар дуо? Урукку өттүгэр араас ас-үөл астаан атыылыыллар этэ да, онтон сүһүрэн дуу, сыстан дуу ким да ыалдьыбытын истибэт буоларбыт. Олохтоох аһы буолбакка, аан дойду аһын-үөлүн бэрэбиэркэлиэххэ, онтон сэрэниэххэ наада.

Аны биир маннык санаа баар: «Саха талба та аһа» диэн күрэх буолла. Били и кэм э, кырдьык, иистэнэр киһи элбээтэ. Манна бэйэлэрин тустарыгар тиктэр иистэнньэ нэри быыстапка, күрэх бөҕөө кыттан, үрдүк ааты ылбыт маастардар баһыйаллара биллэр суол. Онон инникитин маастардары туспа бөлөххө, таах иистэнэр дьону туспа тутан күрэхтэһиннэриэххэ баар этэ.

Онон кэлэр өттүгэр бырааһынньыгы, сынньала ы ма найгы былаа а, үлэни иккис былаа а киллэрбэккэ, үлэни эрэ өрө тутарбыт буоллар, үөһэттэн көмө эрэ эрэйэрбит аҕыйыа этэ.

Ыйы быһа ыһыахтыыры, хас түмсүүнү барытын «ыһыах» диэбэккэ, «сайыны көрсүү, көрсүһүү» э ин диэн ааттыахха сөп этэ. Дьи нээх саха саамай биир бас билэр ыһыаҕын сылга биирдэ эрэ о орору, тэрийэри олохпут таһыма ирдиир.

З. ЕГОРОВА, Нам сэл.

КҮҮРЭЭННЭЭХ ҮЛЭҺЭ ТУРҮНҮОХ ИННИНЭ

PDF Compressor Free Version

(Бүтүүтэ. Иннин 1 стр. көр)

Тыа хаһаайыстыбатын бородууксуйатын оҥоруунан «Туналл» ХЭТ-ти уонна «Туналгы» ТХПК-ны сэргэ өссө 6 бааһынай хаһаайыстыба дьарыктаналлар. «Туналгы» ТХПК-ҕа сылгыһытынан үлэлээбит 4 сылгыһыт олунньу ыйтан ыла 100-түү төбөҥү көрүүгэ тыа хаһаайыстыбатын министерствотынан эрэннэриллибит ый аайы 20-лии тыһыынча солк. хамнаһы ылыахтаахтарын аныаха дылы ылбакка сылдьаллар эбит. «Эрэннэриллибити үс сыл күүтэллэр» диэн маны этэн эрдэхтэрэ. Бу боппуруос иэмэ-дьаама өссө да биллибэт. Эбиитин биэ төбөтүгэр ылыахтаах субсидиялара эмиэ кэлэ илик. Онон оттуу баралларыгар ОУМ булуналларыгар ыарахан балаһыанньаламмыттар.

«Тунал» ХЭТ 2007 сыл күһүнүттэн тэриллэн үлэлии сылдьар. Хаһаайыстыба директорынан урут Хатастааҕы сибиинньэ комплексын салайбыт, СР тыатын хаһаайыстыбатын үтүөлээх үлэһитэ О.Е. Борисова 2009 сылтан ылсан үлэлии сылдьар. «Туналлар» (комплекс) бастакы сылларыгар австрийскай сүөһүлэрин наар атыылаһан аһаппыттар. Ааспыт сылтан «Модут» ГУ тэрилтэни кытта холбоһон аһылыктарын бэйэлэрэ бэлэмнэнэллэр, сир үлэтинэн сыыйа олохтоохтук дьарыктаныыга ылсыспыттар. Ол курдук, 5 гектарга хортуоппуйу, 5 гаҕа турнепсы олордубуттар. 300 га бурдугу, 137 га сиилэһи угууга күөх маасса культураларын, 100 га сенаж үүнээйитин, 71 га күөхтүү хомуллар үүнээйилэри ыспыттар. Онно тэрийбит 3 звенолара 1200 т оту оттуохтаахтар.

Сиилэһи угууга уонна онно анаан ыһыллыбыт үүнээйилэри көрүүгэ-харайыыга, нүөлсүтүүгэ уопуттаах, эппиэтинэстээх, совхоз саҕаттан механизаторынан, звеноводунан таһаарыылаахтык үлэлээбит Владимир Петрович Куличкин салайааччылаах 8 киһилээх звенону тэрийбиттэр. Бу звено 800 т сиилэһи угуохтаах. Биһиги сылдьар кэммитигэр звено ыспыт үүнээйилэриэгэр уу ыстара сылдьара. «Тунал» ХЭТ комплексыгар турар австрийскай сүөһүттэн быйыл 300 т үүтү ыан туттарыахтаахтар. Билигин күҥнэ 800 л үүтү ыан куорат «Гормолзаводугар» 10-нуу солк. туттараллар. Биир ынахтан ортотунан 9-10 киилэ үүтү ыыллар. 44 ньирэй төрөөбүт. Төрүөҕү ылыы сылы быһа графигынан баран иһэр. Күҥнэ 3-тэ ыыллар. Ынахтары күҥнэ үстэ аһаталлар. Биэрэр аһылыктара 35-40 киилэ сиилэс, 10-15 киилэ күөх маасса, 6 киилэ комбикорм. Былырыын, 2009 сылга, 1 ынахтан 2780 киилэ үүтү ыабыт буоллахтарына, быйылгы, 2010 с-х былааннара — 3000 киилэ.

«Тунал» хаһаайката Ольга Борисова

Комплекс Дьокуускайдааҕы ТХНЧИ үчуонайдарын кытта ыкса сибээстээх үлэлииллэр. Оборудованиеларын «Котекс» фирма көрөр-истэр, наладкалыыр эбит. Кинилэр үлэлэригэр хаһаайыттар туох да хом санаалара суох. «Туналларга» «Туймаада-Лизинг» кырата суох өйөбүлү, көмөҥү оҥорор.

Быйыл «Кыйыда» сайылыкка барыннах сүөһүҥү сайылаталлар. Онно бостуугунан, кыһынын скотнигынан үлэлээбит Александр Каримов үлэлии сылдьар. Бу сайылыкка 2009, 2010 сыллааҕы төрүөх 35 тыһы сүөһү, кэнэҕэскитин бэйэлэригэр иитиигэ хаалларыллыахтаахтар, төлөһүтүүгэ таһаарыллыбыттар.

«Тунал» ХЭТ билигин 45 үлэһиттээх. Сайыҥҥы режиминэн үлэлиир буолан комплекска 17 киһи оннугар 10 үлэһити үлэлэтэллэр.

Куйаас күннэр түһүөхтэрин иннинэ ынахтарын таһырдьа таһааран чэччитэ сылдьыбыттар.

Комплексы бэйэтин технологическай ирдэбиллэригэр эппиэттэһэр гына ситэрэн оҥорууга өссө да элбэх тутуу ыытыллара, иһигэр улары тан-тэлэритэн оҥоруу (реконструкция) барара ирдэнэр. Бу үлэлэри тастан көмөтө, өйөбүлэ суох, аҥардас хаһаайыстыба бэйэтин дохуотунан эрэ ыытар кыаҕа суох.

Хаһаайыстыба салайааччыта Ольга Егоровна сүрүн болҕомтотун аһылыгын бэйэ хааччыныытыгар уурар. Хаһаайыстыбаны сайыннарыыга, үлэтэ көдьүүстээх буолуутугар элбэх былааннардаах: хотон иһигэр скрепери эбэн таттарыы, хотону салҕаан тутуу, кормоцеҕы ситэрэн оҥоруу, сүөһү чэччийэр площадкатын бэйэ күүһүнэн саҥалыы тутуу, үүтү бэйэ астаантаҥаан (переработкалаан) таһаарыы боппуруоһун быһаарыы уо.д.а.

«Тунал» коллектив үлэлии-хамсыы сылдьарын көрөн-истэн сыаналаатахха хаһаайыстыба салааларын үлэҕэ уопуттаах, эппиэтинэстээх дьон туруоруллан салайаллар эбит. Үлэһиттэрэ да бары түмсүүлээхтэр, үлэҕэ көхтөөхтөр, дьаныардаахтар.

Иннокентий ИВАНОВ

2010 сыл — Россияҕа Учуутал сыла

УЧУУТАЛЛАР КИЭҢ ТҮҺҮЛГЭЛЭРИГЭР

Соторутааҕыта Бүлүү куоратыгар «Образование в социокультурном измерении» диэн ааттаах республикатааҕы учууталлар форумнара буолан ааста. Республика араас муннуктарыттан 3 тыһыынчаттан тахса кыттааччынын таһынан, Чувашия, Тыва, Калмыкия, Алтай курдук Россия регионнарыттан тиийэ кэлбиттэр. Тэрээһин үлэтигэр СР правительствотын председателин солбуйаччы Ф.В. Габышева, үөрэх министрэ А.С. Владимиров, Ил Түмэн депутаттара, министерстволар, ведомстволар салайааччылара кыттыыны ылылар. Күндү ыалдьытынан Россия бөдөҥ этнопедагога, академик Г.Н. Волков буолла.

Форум былаан быһыытынан 4 күн тигинэччи ыытыллан, инновационнай бырайыактары көмүскээһин, Волковскай этнопедагогическай ааҕыылар, уонунан араас конкурстар, маастар-кылаастар, дьыалабыай көрсүһүүлэр, кылгас кэмнээх куурустар, культурнайспортивнай күрэхтэһиилэр тэрилиннилэр. Ыалдьыттар сайыҥҥы кэмҥэ сөп түбэһиннэрэн, бүлүүлэр ыһыахтарыгар дуоһуйа сырыттылар, астыннылар.

Биһиги улуустан бу форумҥа 47 киһилээх делегация кыттыыны ылла. Делегацияны үөрэх управлениетын специалистара С.С. Поротова, Нь.М. Румянцева салайан илдьэ сырыттылар. Түмүккэ улууспут педагогтара балайда ситиһиилээх эргилиннилэр. Ол курдук Хамаҕатта орто оскуолата уонна Хамаҕаттатааҕы «Кытылчаана» оҕо саада бииргэ кыттыһан оҥорбут «Сетевая инфраструктура маленьких сельских школ» бырайыактарынан, Бөтүҥ орто оскуолатын технология учуутала С.С. Иванов «Технология социокультурного проектирования» бырайыагынан үөрэх министерствотын граннарын хаһаайыннарынан буоллулар. В.В. Сивцева, Нам 2 N-дээх орто оскуолатын начальнай кылаастарга учуутала, «Использование мультимедийных технологий в образовании» секцияҕа 3-с степеннээх дипломунан наҕараадаланна.

М.В. Канаева, Хамаҕатта саха-французскай лицейин учуутала, «Учууталлар — оҕолорго» конкурска «Аан дойду уонна мин тулалыыр эйгэм» үлэтин бэчээттэтэргэ туоһу сурук тутта. Итини таһынан Нам 1 N-дээх орто оскуолата (дир. И.Н. Максимов) политехническай үөрэхтээһиҥҥэ бырайыагынан предпринимательство уонна туризм министерствотын сертификатынан бэлиэтэннэ. Волковскай ааҕыы кыттыылаахтара 14 учуутал, маастар-кылаас кыттыылаахтара 5 учуутал анал сертификаттары ылылар.

Маны таһынан спортсменнарбыт ситиһиилээхтик сырыттылар. Нам улуустааҕы гимназиятын физкультура учуутала Д.Е. Стручков уһуну ыстаныыга бастакы, 100 м сүүрүүгэ иккис, национальнай ыстаныыларга үһүс бириистээх миэстэлэргэ тигистэ. Теннискэ улуус күүстээх хамаандата: В.Е. Егоров, Е.В. Староватова, Т.П. Дмитриева, И.Ю. Шелковников (Нам начальнай оскуолата) үгүс хамаандаттан 1 миэстэ буолла. Оттон саахымакка ситэтэ суох хамаанданан (Л.Т. Сивцева — Хатыҥ Арыы, В.В. Сивцева — Нам 2 N-дээх оскуолата, Д.Е. Стручков — НУГ) да кыттан, 4-с миэстэҕэ тигистилэр.

Учууталлар Бүлүүтээҕи форумтан элбэҕи биллилэр-көрдүлэр, ону үлэҕэ-хамнаска туһанарга бэлэмнэр.

М. ИГНАТЬЕВА, үөрэх управлениета

Оҕолор сайыҥҥы сынньалаҥнара

ҮЛЭҢЭ УҺУЙУУ ТУҺАЛААХ

Самаан сайын кэлэн, оҕолорго «бэһис чиэппэр» саҕаланна. Бу кэмҥэ оҕолору дьарыктаан, сынньалаҥнарын көдьүүстээхтик атааралларын ситиһии булгуччулаах. Биһиги дойдубутугар саастарын ситэ илик оҕолору үлэлэтии боппуруоһа сытыытык турар. Билиҥҥи кризис кэмигэр улахан дьон да үлэ булалларыгар ыарахаттары көрсөллөр. Элбэх тэрилтэ үлэһит ахсаанын сарбыйан, үлэ көрдөөччүлэр ахсааннара биллэ элбээтэ. Ол түмүгэр тэрилтэлэр оҕолору үлэлэппэттэр.

Иккис өттүнэн оҕолору үлэлэтэргэ элбэх ирдэбил баара тохтотор. Ол курдук доруобуйаҕа буортулаах усулуобуйалаах, оҕо өйүнсанаатын сүүйүөн сөптөөх үлэлэргэ, холобура, түүҥҥү кулууптарга, рестораннарга, арыгы, табах атыылыыр о.д.а. сирдэргэ сааһын ситэ илик оҕо үлэлиирэ бобуллар. Сокуон ирдииринэн оҕо медицинскэй көрүүнү ааһара булгуччулаах, ону үлэҕэ ылар тэрилтэ уйунуохтаах. Үлэ чаһын кэнниттэн, өрөбүл, быраахынныык күннэргэ үлэлииллэрэ, командировкаҕа ыытыы бобуллар. 16 сааһын ситэ илик оҕо нэдиэлэҕэ 24 чаастан ордук, 18 сааһа илик оҕо 35 чаастан ордук үлэлиэ суохтаах.

Ол да буоллар оҕо үлэ булара наада диэтэхпитинэ, ким да мэлдьэһиэ суоҕа. Оҕо үлэлээн бастакы опытын ылар, үлэ киниискэтэ арыттарар, эппиэтинэстээх буолар, ону таһынан инники өттүгэр идэтин таларыгар улахан оруоллаах. Оҕо дьарыктаах буоллаҕына, куруук харах далыгар сылдьар, иллэҥэ суох буолар, онон буруйу да оҥоруу аҕыйыыр. Маныаха иитэр-үөрэтэр тэрилтэлэр, төрөппүттэр, Дьарыктаах буолуу киинэ бииргэ түмсэн үлэлиилларэ ирдэнэр. Оттон сайыҥҥы кэмҥэ оҕолор лааҕырга эрэ үлэлиир кыахтаахтар.

2010 с. саастарын ситэ илик оҕолору дьарыктаах оҥорууга үгэс буолбут программа чэрчитинэн, Нам улууһун Дьарыктаах буолуу киинин кытта дуогабардаһан лааҕырдар үлэлэрин саҕалаатылар. Былаан быһыытынан 620 оҕону хабан үс сезон устата үлэ ыытыллыахтаах. Быйылгы сыл уратыта диэн халаан уутуттан эмсэҕэлээбит нэһилиэктэри ордук хабан үлэ ыытыллыахтаах. Билиҥҥи туругунан Нам улууһугар хас да үлэ лааҕырдара бастакы сезоҥҥа үлэлээтилэр. Оҕолору хамнастыырга 2010 сылга федеральнай бюджеттэн 1106700 солк. көрүллүбүт, ону тэҥэ улуус дьаһалтатыттан 150000 солк. холбуу үбүлээһин быһыытынан көрүллүөхтээх. Саастарын ситэ илик оҕолор оҕуруот, тэрилтэлэр ис-тас үлэлэригэр, нэһилиэги ыраастааһыҥҥа, көҕөрдүүгэ, социальнай үлэҕэ, баһаатайдарынан үлэлиилларэ.

Оҕо сайыҥҥы кэмнэ үлэлээх буоларын ситиһэр сыалтан, Дьарыктаах буолуу киинэ улуус дьаһалтатын, үөрэх, социальнай харалта управлениеларын, КДН, ПДН кытта ыкса сибээстэһэн үлэлиир. Онон биир үксүн ПДН, КДН учуотугар турар оҕолору хабан үлэлэтэ сатыыр. 2009 с. 588 оҕо үлэнэн хааччыллыбыта, быйыл сыл аҥарыгар 271 оҕо үлэлээтэ. «Оҕо — норуот кэскилэ» диэн этиини умнумуохха.

А.И. ФИЛИППОВА, Нам улууһун Дьарыктаах буолуу киинин специалиһа

Хайдах олороҕут, ыаллар?

БИГЭ ТУРУКТААХ МОДУТ НЭҺИЛИЭГЭ

Модут нэһилиэгэ былырбылыргыттан элбэх бултааҕынан-астааҕынан биллэр. Киэ нэлэмэн Эбэтэ сылын аайы көмүс хатырыктааҕынан олохтоохтору, ыалдьыттары күндүлүүр. Биир сүрүн уратытынан ыһыллыы, үллэрии саҕана КП-ларын кытаанахтык тутан, хаһаайыстыба сирэ-уота паайга түүн этиллибэккэ, билигин нэһилиэк сайдарыгар- сүрүн тирэх.

Модукка 331 хаһаайыстыба баар. Ол иһигэр республикаҕа сураҕырбыт «Тунал»ХЭТ, 1 оҕуруот аһын үүннэрэр улахан баанынай хаһаайыстыба, үүт туттаран дохуот киллэринэр ТСХПК «Туналгы» уонна улууска саамай үчүгэй сүөгэй, арыы о орор сыах үлэлиир. Итиэннэ быйыл 10 сааһын бэлиэтиир саха сүөһүтүн көрөр-истэр, оһуруот аһын үүннэрэр агроскуола биир улахан төһүү күүс буолар.

1000 кэри э киһи олороруттан 47 (18 сааһыгар диэри) элбэх оҕолоох дьиэ кэргэн. Сэрии ветерана - 1, тыыл ветерана -16, үлэ ветерана- 70, улуус ытык киһитэ- 1, 90 саастарыттан тахсыбыт аарыма кырдьаҕас - 2, Герой ийэ -3, учуокка турарынан үлэтэ суох - 18. Нэһилиэккэ 98% гаас ситимэ киирдэ. Нэһилиэк республикаҕа биллэр спортсмен дьонноох: марофонец - Ион Ионович Васильев, көҥүл тустууга Россия спордун маастара - Вадим Семенов, көҥүл тустууга норуоттар икки ардыларынааҕы спорт маастара - Егор Алексеев ааттара киэн тутта этиллэр. Атын улуустартан сөбүлээн олохсуйааччы, кийиит, күтүөт үгүс. Быйылгы сылга кэнчээри ыччакка нэһилиэк историятын кэрэһэлиир кинигэ о оһулла сылдьар.

Нэһилиэк социальнай-экономическай сайдыытыгар түмэн үлэлэһэр дьаһалтаҕа, тас үлэһиттэри ааҕан туран 12 киһи үлэлиир. 2007 сылтан нэһилиэк баһылыгынан олохтоох киһи - Василий Васильевич Осипов талыллан үлэлиир. Кини бу иннинэ совхозка зоотехниктан саҕалаан директорга тиийэ үүммүтэ. Василий Васильевич нэһилиэгин туһунан кэпсииригэр нэһилиэк сайдарыгар сүрэхтэринэн-быардарынан ыалдьар энтузиаст дьон түбэһэ түһэн киирэн истилэр.

КЫҺАЛҒАНЫ ТУОРАТЫЫ

Кэли и сылларга көнөпүлэ элбээбитин туһунан биллэрэллэр. Республикаҕа туһанааччы ахсаана үксүү турар. Көлөпүнэни, наркотигы утары араас тэрилтэлэр маассабайдык тэрилиннилэр. Биллэрин курдук, быраҕыллыбыт баанныаларга көлөпүнэ өлгөмнүк үүнэр. Модут нэһилиэгэр улуустан ыччаттар, республикаттан хонтуруоллуур органнар кэлэн тыраахтарынан хорутан, уматан суох о орорго кыһаллан үлэлэһэ сатыыллар да үүнэрин курдук үүнэр, хоромньу да биир кэм. Көлөпүнэ үүнэрин төрдүттэн суох гынар туһугар нэһилиэк төрүт олохтооҕо, общественнига, өр сыл БАМ- а, Нерюнгри куорат тутуутугар үлэлээбит Гаврил Васильевич Винокуров сыратын-сылбатын биэрэр. Манна даҕатан эттэххэ, БАМ- а үлэлии сылдьар мэтириэтин уруһуйдаан «Огонек» сурунаалга таһаарбыттарын ыалга түбэһэ түһэн көрдүм.

Кини тыа хаһаайыстыбатын научнай-чинчийэр институт академиктарын, учуонайдарын кытта научнай үлэ суруйан көлөпүнэни утары үгүс үлэни ыытар. Быйыл хойуутук үүнэр баанынаҕа көлөпүнэни баһыйа үүнэр дойник олортулар. Бу үүнээйиттэн сүөһү эбии аһылыгын о орор былааннаахтар. Аҕыйах хонуктааҕыта учуонайдар кэлэн «дойник тоҕо сиппэтэ» диэн «мөҕөн» уонна буортан анализ ылан барбыттар. Ол да буоллар Гаврил Васильевич санаата бөҕөх: «Дойник 2-3 сыллаах үүнээйи, онон түмүктэрин быйыл буолбакка, кэлэр сылларга көрдөрүөн сөп. Кэнэҕэскини санаан үлэлиибин. Кэлин наркотигы утары көрүллэр үп тохтоон, атын наадалаах хайысхаҕа көрүллүө турдаҕа. Онон хаһан эмэ санаабыт санаам син биир туолуо».

Кини 1996 сылтан үлэтэ суох. Дуогабарынан онно-манна быстах үлэлиир. Онно кэнбиэр «бэрээдэгинэн» төлүүллэр, сорохтор төлөөбөттөр диэн санаатын үллэстэр.

Нэһилиэк элбэх норуот маастардаах, үгүс үлэһит дьоннооох-сэргэлээх. 2009 с. А.С. Заболоцкая «Народные мастера и умельцы Долины Эсиэли» диэн кинигэтигэр а ардас Модут нэһилиэгиттэн 4 киһи киирбит. Маны таһынан, производствоны дьоҕус бизнес нө үө олоххо киллэриигэ улууска бастакы күө э сылдьаллар.

Мария САВВИНОВА

(Бүтүүтэ бэчээттэниэҕэ)

PDF Compressor Free Version

Доруобуйа баар — күндү баай

«МИЭХЭ ОЛОҐУ БЭЛЭХТЭЭ!»

Маннык ааттаах акция РФ президенин кэргэнэ С.В. Медведева салайар социальнай-культурнай инициативалар фондаларын көҕүлэһиннэн от ыйын 9-15 күннэрилэр дойдуларыгар-сирдэригэр дойдутуттан үрдүнэн ыытылла турар. Акция аборт проблематыгар общественность болҕомтотун тардар уонна доруобуйа харыстабылын уонна общественнай тэрилтэлэр күүстэрин абортары сэрэтиигэ уонна аҕыйатыыга түмэр сыаллаах ыытыллар.

* * *

РФ доруобуйа харыстабылын уонна социальнай сайдыы министерствотын даанна йынан, кэнники 5 сылга аборт абсолютнай ахсаана 23,2 % аччаабыт. Медицинскэй уонна социальнай көрдөрүүнэн оҕону түһэртэрии, ону тэҥэ криминальнай уонна балыыһа таһынан абортар ахсааннара аҕыйаан иһэр. Бастакы оҕолорун түһэртэрэр дьахталлар ахсааннара аччаабыт (2004 с. - 177 372 буоллаҕына, 2008 с. - 136 759). 14-гэр диэри саастаахтар бөлөхтөрүгэр аборт 21,8 % (2004 с. - 1059, 2008 с. - 828), 15-19 саастаахтар ортолоругар 31 % (2004 с. - 160 111, 2008 с. - 110 502) аҕыйаабыт.

Ол да буоллар, билиҥҥэ диэри аборт бойугу дойдутуттан оҕо төрөөһүнүн бэрээдэктиир биир сүрүн ньыманан буолар

уонна сайдыылаах экономикалаах дойдулартан быдан элбэхтик оҥоһуллар. Онон дойдуга абортары аҕыйатыыга уонна демографическай быһыыны-майгыны тупсарыыга өссө да көхтөөх үлэ салҕанара ирдэнэр.

Билиҥҥи кэмҥэ Саха сиригэр баар официальнай статистика киһини дьиксиннэрэр: биир оҕо төрөөһүнүгэр 0,76 аборт тиксэр. Үчүгэй хамсааһын бэлиэтэнэрин үрдүнэн, аҥардас 2009 сылга республикаҕа 12 059 аборт оҥоһуллубут. Бу барыта абортары сэрэтэр уонна аччатар үлэни күүһүрдэри эрэйэр.

Нам улууһугар 2010 с. саҕаланыытыгар дьахтар ахсаана 8492 тэҥнэһэрэ, олортон фертильнэй (төрүүр) саастаахтара - 5584 дьахтар. Кинилэргэ акушерскай-гинекологическай көмөнү 4 быраас акушер-гинеколог уонна 31 акушерка оҥороллор. Бары участковай балыыһаларга, врачебнай амбулаторияларга уонна 4 ФАП-ҥа дьахтар кабинеттара, маны таһынан улуус киинигэр дьиэ кэргэни былааннаах ьынҥа кабинеттаах дьахтар консультацията, 14 куойкалаах гинекологическай отделение, 8 куойкалаах төрөтөр отделение уонна 12 куойкалаах беременнэйдэр сытар отделениелара баар.

Кэнники 3 сылга хат дьахталлары эрдэтээҥи, 12 нэдиэлэтигэр диэри көрүү 15 % элбээбит. Болдьох иннинэ төрөөһүн былырыын 20-тэн 10-ҥа тиийэ, оҕо куотуута 5 төгүл аччаабыт. Кэнники үс сылга аборт 8 % элбээбит, ол курдук 2007 с. - 173, 2008 с. - 167, 2009 с. 187 аборт оҥоһуллубут. Медабортар, мини-абортар, уонна хойукку болдьоххо оҕо куотуута аҕыйаабыт.

Нэһилиэнньэҕэ ортотунан 1000 дьахтарга абортар удельнай кээмэйдэрин намтааһына бэлиэтэнэр: 2007 с. - 32,3, 2008 с. - 42, 2009 с. - 33,4. Тыыннаах төрөөбүт 1000 оҕоҕо тиксэр абортар удельнай кээмэйдэрэ: 2007 с. - 43, 2008 с. - 49,5, 2009 с. - 42,6. Көстөрүн курдук, 2008 сылга бу көрдөрүү мунуутуур үрдүү сылдьыбыт.

«Миэхэ олоҕу бэлэхтээ» нэдиэлэ чэрчитинэн, Нам улууһугар бу дьыл от ыйын 15 күнүгэр дьахтар консультациятыгар (дьиэ кэргэни былааннаах ьынын кабинетыгар), Чернышевскай уул. 14 (урукку гранильнай завод) дьиэтигэр Аһаҕас аан күнэ ыытыллыаҕа, былааннамматах оҕолонууну сэрэтии, аборт буортутун туһунан лекция ааҕыаллыаҕа. Кыргыттар, дьахталлар, Аһаҕас аан күнүгэр кэлэн кыттаргытыгар ыҥырабыт.

Бэлэмнээтэ
Л. НОВГОРОДОВА

Күннэтэ көрөр дьоммут

КИНИЛЭРИНЭН УЛУУС КИЭН ТУТТАР

Ханна да тиий, аан бастаан бэйэлэрин нэһилиэктэрин киэн туттар дьоннорун, кинилэр олохторун, ситиһиилэрин туһунан билсиһиннэриэхтэрэ. Биһиги Наммыт хайа да муннугар тиийдэххинэ, оннук ыаллар элбэхтэр. Элбэхтэн аҕыйаҕы кытта билсиһиннэрдэххэ маннык:

* * *

Үөдэйгэ кэлэбит. Манна Елена Ионовна, Яков Константинович Хабаровтар тустарынан киэн тутта кэпсиилэр. Бу эйэлээх ыал 42 сыл биирдэ олорбуттар, 5 оҕолоохтор, 11 сиэннээхтэр. Оҕолоро бары үлэһиттэр, ил

Хабаровтар

эйэлээх ыаллар. Ыал аҕата Яков Константинович совхозка өр кэмҥэ араас үлэҕэ сылдьан баран, айылҕаҕа чугас сыһыаннаах буолан, леснигинэн пенсияҕа тахсыар диэри үлэлээбитэ. Общественнай олоххо эмиэ актыыбынайдык кыттар — ДНД чилиэнэ, табаарыстыы суут састаабыгар өр кэмҥэ үлэлээбитэ. Кини үлэ ветерана. Элбэх махтал суруктардаах, грамоталардаах.

Күн күбэй ийэ Елена Ионовна учуутал үөрэхтээх. Сааһын тухары кырачааннары иитиигэ-көрүүгэ детсадка иитээччинэн, сэбиэдиссэйинэн үлэлээбитэ. Сельсовет уонна нэһилиэк депутатынан талыллан, араас өрүттээх үлэни толорсубута. Сынньаланҥа да олордор, нэһилиэгин кырдьаҕастарын уонна дьахталлар сэбиэттэрин салайбыта. Кыһамныылаах үлэтэ бэлиэтэммитэ: үлэ ветерана, Нам улууһун бочуоттаах киһитэ, 2006 с. «Почетный знак Всероссийской организации ветеранов войны и труда РФ», II степеннээх материнство мэтээлэ, Президент В.А. Штыров Махтал суруга туттарыллыбыта, Нам улууһун дьахталларын сэбиэтин Бочуотун кинигэтигэр киллэриллибитэ.

Билигин да общественнай үлэттэн туора турбаттар, хоровой коллективка дьарыктаналлар, сайын тыа ыалын сиэринэн «Арыылаах» сайылыгар сайылык туттан, сүөһү көрөн, үүт туттаран ньир-бааччы олороллор. Нэһилиэк дьоно-сэргэтэ кинилэринэн киэн туттар, эдэр ыалларга сүбэһит, түүө холобу буолар 11 сиэн тапталлаах эбээтэ, эһээтэ Хабаровтар диэн ыал.

* * *

І Хомустаах. Нэһилиэк баһылыга А.П. Атласов «Хомустаах 1-кы нэһилиэгэ» МТ дьаһалтата Нам улууһун «Бастыҥ ыаллара» кинигэтигэр биһиги нэһилиэк олохтоохторун Татьяна Макаровна, Николай Константинович Соловьевтар дьиэ кэргэттэрин киллэрэргитигэр көрдөһөбүт» диэн киирии тыллаах дьаһалга илии баттаабыт.

Татьяна Макаровна, уонна Николай Константинович 1966 с. эдэркээн саастарыгар ыал буолбуттара. Татьяна Макаровна 34 сыл учууталынан, иитээччинэн үлэлээбитэ, педагог-маастар. Туоска үлэтинэн нэһилиэк, улуус, республика быыстапкаларыгар ситиһиилээхтик кыттар.

Дьиэ кэргэн баһылыга Николай Константинович механик идэлээх, 35 сыл «Нам» совхозка үлэлээн пенсияҕа тахсыбыта.

Соловьевтар

Соловьевтар иккиэн спортсменнар. Татьяна Макаровна эдэр эрдэҕиттэн хайыһардыыт. Билигин ветераннарга күрэхтэ кыттар. Николай Константинович дуобатчыт, саахыматчыт, нэһилиэк, улуус чиэһин элбэхтик көмүскээбитэ, маастар кылаастаах. 5 оҕолоохтор, оҕолоро бары анал үөрэхтээх улууска үлэлиихамсыы олороллор, 7 сиэннээхтэр. Соловьевтар дьиэ кэргэттэрэ дьиэ кэргэн сылыгар Ил Түмэн депутата Нь. С. Тимофеев анал бириинэн бэлиэтэммиттэрэ. Чөл олоҕу тутуһан, нэһилиэн общественнай олоҕор көхтөөхтүк кыттан, нэһилиэккэ чахчы холобур буолар ыаллар.

* * *

Хатыҥ Арыы нэһилиэгэ. Саастарын тухары улуу нуучча тылыгар оҕолору үөрэппит кырдьаҕас учууталлар дьиэ кэргэттэрэ Мария Егоровна Эверстова уонна Владимир Саввич Михайлов Аппааныга улахан аптарыаттаах ыаллар буолаллар. Мария Егоровна учуутал эрэ буолбакка, кини олоҕун үгүс сылын норуот туһугар үлэҕэ анаабыта. Нэһилиэк, оройуон сэбиэттэрин депутатынан, 1962-1966 сс. СССР Верховнай Советын депутатынан, Нам, Орджоникидзе, Өлүөхүмэ оройуоннарын быыбардааччыларыттан талыллан, парламент ыытар үлэтигэр быһаччы кыттыбыта, уһук хоту оройуоннарга толору хааччыллыылаах оскуолалар тутуллалларыгар үгүс үлэни ыыппыта. 1964 с. КПСС чилиэнэ, Нам оройуоннааҕы партийнай комитетын чилиэнинэн улуус олоҕун сүрүнбоппуруостарыгар кыттыбыта. Билигин кини улуус ветераннарын сэбиэтин чилиэнэ.

Владимир Саввич 1956 с. Дьокуускайдааҕы пединституту бүтэрээт, нуучча тылын уонна литературатын учууталынан Үөһээ Бүлүү оройуонугар үлэтин саҕалаабыта. 1962 с. эмиэ идэтинэн Бөтүҥ оскуолатыгар үлэлээн Намҥа олохсуйбута. «Знание» общество лектора, оскуола партийнай тэрилтэтин солбуллубат секретара, сэбиэскэй кэмҥэ оҕо сайыҥҥы үлэтин лааҕырын начальнигынан үлэлээбитэ. «Учууталлар учууталлара», үөрэх министерствотын, КПСС обкомун Бочуотунай грамоталара, элбэх мэтээллэр, знактар, наҕараадалар кырдьаҕас коммунист, учуутал сэмэй олоҕун, кылаатын туоһулуулар.

Дьиэ кэргэн үөрүүтэ, дьоло — 4 кыргыттара бары үрдүк үөрэхтээх специалистар, улууска уонна республикаҕа араас эйгэҕэ үлэлииллэр. Улахан кыыстара Антонина Владимировна МГУ-ну физика факультетын бүтэрбитэ, үлэтин Орто Халымаҕа саҕалаабыта. Билигин Нам 1 N-дээх политехническэй оскуолатыгар учууталлыыр. Иккис кыыс Нина Владимировна Иркутскайдааҕы мединституту бүтэрбитэ, үрдүкү категориялаах хирург-стоматолог, Нам улуустааҕы поликлиникатыгар үлэлиир. Үһүс кыыс Наталья Владимировна СГУ медфакультетын бүтэрэн, Дьокуускай куорат 5 N-дээх поликлиникатыгар офтальмолог быраас. Кыра кыыс Надежда Владимировна Новосибирскайдааҕы коммерческай академияны бүтэрэн, эргиэн эйгэтигэр үлэлиир. Кыргыттар ийэлээх аҕаларыгар түөрт кыыс, үс уол эмдэй-сэмдэй сиэннэри бэлэхтээннэр, дьоллоох дьиэ кэргэн кырдьар саастарын киэргэтэллэр.

Михайловтар

* * *

Модут нэһилиэгэ. Манна 47 сыл ыал буолан, ньир-бааччы олохтоох үлэ, тыыл ветераннара Мария Амбросьевна, Григорий Николаевич Сокольниковтар 6 оҕолоох, 15 сиэннээх, саастарын тухары чөл олохтоох, чиэһинэй, үтүө суобастаах, үлэлэринэн «Модут» совхоз салалтатын, нэһилиэк дьонун-сэргэтин убаастабылын ылаллара, ылаллар. Үлэһит киһи оҕото кыра эрдэҕиттэн үлэҕэ үөрэнэн, үөрэҕэр кыһанан улааттаҕына үлэһит, үтүө майгылаах киһи буолара биһиэхэ — сахаларга саарбахаммат дьыала. Ону Сокольниковтар иллээх дьиэ кэргэн холобуругар көрөбүт.

Сокольниковтар

Хайы-үйэҕэ 23 сыл пед. ыстаастаах, үс үрдүк үөрэх дипломнаах, «СР үөрэҕин туйгуна», «РФ уопсай үөрэхтээһинин бочуоттаах үлэһитэ», «Барҕарыы» фонда стипендиата, 2004 с. Саха сирин учууталларын 11-с съезһин делегата, үрдүк категориялаах метод. үлэ, бастакы категориялаах ангилийскай тыл учуутала, завуч Анастасия Григорьевна, үс оҕо иһирэх ийэтэ.

Николай Григорьевич салайар кадрдар техникумун бүтэрэн баран, дойдутугар Модукка отделение биригэдьииринэн, нэһилиэк баһылыгын солбуйааччынан үлэлээбитэ. Билигин дьаһалтаҕа тыа хаһаайыстыбатын специалиһа, эмиэ 3 оҕолоох.

Татьяна Григорьевна 25 сыл пед. ыстаастаах физкультура учууталынан 1 N-дээх Нам орто оскуолатыгар үлэлиир, профком чилиэнэ, 2 оҕолоох. Петр Григорьевич милиция үрдүкү оскуолатын бүтэрбит юрист идэлээх, общ. безопасность отделын начальнига, үлэ ветерана, элбэх мэтээллэрдээх, «Милиция туйгуна», үс оҕолоох. Григорий Григорьевич Хабаровскай к. прапорщиктар оскуолаларын бүтэрэн, билигин Нам ГАИ-гар инспектордыыр, үс оҕолоох. Розалия Григорьевна медучилищены бүтэрэн, Нам балыыһатыгар хирургическай медсестра. Үчүгэй үлэтин иһин грамоталарынан наҕараадаламмыта. Уол оҕолоох.

Әбээ, әһээ, ийэ, аҕа үтүө холобурдара сиэннэргэ кытта тиийэр. Улахан сиэн Эдита НУГ-ны 2009 с. үрүҥ көмүс мэтээлинэн бүтэрэн, билигин Томскай куоракка мединститутка киирбитэ. Мария 2 российскай, 20 республиканскай, 20 улуустааҕы конкурстар, олимпиадалар кыайыылаахтара. 2010 с. «Шаг в будущее» конференцияҕа 2-с миэстэни ылбыта, бэс ыйыгар Гагра куоракка 18-с Бүтүн Россиятааҕы эдэр чинчийээччилэр конференцияларыгар кыттыахтаах. Ариан 2 N-дээх оскуола үҥкүүтүн коллективыгар утумнаахтык дьарыктанар. Атыттар бары ситиһиилээхтик үөрэнэллэр.

Дьэ, ити курдук, 4 ыал олоҕун билсиһиннэрдим. Бу биир эрэ суруйууга өссө ситэ этиллибэтэх элбэх буолуо. Олэрэн, дьоһун дьоннорбутунан, кинилэр инникигэ эрэллээх ыччаттардаахтарынан киэн туттуоҕуҥ, кинилэргэ өссө үтүө олоҕу, сүдү ситиһиилэри тосхойуоҕуҥ!

Елена НЕУСТРОЕВА,
1 Хомустаах

ДЛЯ ЛЮБИТЕЛЕЙ АКТИВНОГО ОТДЫХА!

Магазин «БЭДЭР» сообщает о поступлении нового товара: рыболовных снастей от официального дилера фирмы «Cottus»: спиннинги, катушки, лески, блесны, мягкие приманки, крючки и т.д.

«Cottus» — все для удачной рыбалки!

Тел. 89241719299, 29-9-11

PDF Compressor Free Version

Таҥара сэрэҕи таптыыр

УУГА ИЭДЭЭН ТАХСЫБАТЫН

Дьылбыт саамай кэрэ кэмэ, самаан сайын барахсан, күөҕүнэн күлэн, итиинэн илгийэн хайы-үйэ ортолоото.

Бэһин ыйыгар соччо тиритиннэрбэтэҕэ, отун ыйыгар балачча тиритиннэрэн эрэр. Онон сорохтор сөрүүн сир көрдүүллэр, тымныы утахха наадыйаллар, үгүс оҕо-уруу, ыччат дьон маннык куйаас кэмҥэ саамай дуоһуйууну сөрүүн ууга сөтүөлээн ылаллар. Үгүс дьон сөбүлээн сөтүөлүүр сирдэригэр ыраах да буоллар Песчанкаҕа бараччылар. Бу сөтүөлээһин түмүгэр хас сыл аайы оҕо да, улахан да дьон ууга былдьаныылара тахсааччы.

Быйылгы да сайыҥҥа хас да киһи ууга сырдык тыыннара быһынна. Көр, ол тухары биир да сыл ууга сэрэхтээх буоларга сөптөөх туох да үлэни ким да ыыппыта, тоҕо эрэ, иһиллибэт ээ.

Аныгы сайдыылаах үйэҕэ, араас албас баар аҕай, уу ханан дириҥин, чычааһын «аахан» иһэн билиэхтээхтэр этэ. Онуоха олоҕуран, ханна дьон мустан сөтүөлүүр уута баар да, анал таблица оҥорон, хайа өттүнэн уута ордук дириҥин ыйан туран, карта оҥорон, улуус, нэһилиэк дьаһалталара ыраахтан көстөр гына биэрэккэ ыйаан кэбиһэллэрэ буоллар уонна ууга былдьаммат наадаттан тугу гынарга, оннук иэдээн тирээтэҕинэ тугу оҥорорго о.д.а. атын сүбэлэри суруйан ыйыыр киһи, кэм сэрэппит аата сэрэппит буолуо этэ.

Сайыммыт кэлиитэ, куйаас түһүүтэ быйылгынан эрэ бүппэт буолуохтаах. Кэлэр өттүгэр ууттан иэдээн тахсыбатын туһугар, бары да сэрэхтээх буоларбыт хас биирдиибиттэн син биир тутулуктааҕын өйдүөхпүтүн наада.

З. ЕГОРОВА

БИЛЛЭРИИЛЭР-РЕКЛАМА

Продаются новые резиновая лодка и палатка.

Сдается 3-хкомн. квартира в с. Намцы с последующим выкупом.

Тел. 89841042730

Продается 3-хкомн. квартиру в 4-хквартирном арболитовом доме (хотон 6х6 кругляк, приусадебные постройки, летний гараж, огород).

Тел. 89247623669, 42-6-93

Ыһыллыбыт, документтаах суох бортовой УАЗ, илин, кэлин муостар, кабина, кузов, рама уонна кыра уот биэрэр станция **атыылланар.**

Тел. 89248727316

Семья снимет квартиру или частный дом на длительный срок в с. Намцы. Порядок и чистоту гарантируем.

Тел. 25-7-26, 89248619644

Продается частный дом в центре с. Намцы с усадьбой.

Тел. 89244690983, 89244684737

Срочно продаю дом по ул. Ст. Платонова, 70/2 за 400 т.р. Торг уместен.

Тел. 89243678502

Продаю лес-кругляк, длина 7-8 м 100 шт., цена договорная.

Тел. дом. 25-7-47, 89243687087

Продаю доски необрезные 4 см; 3 куб.

Тел. 89245680704

Считать недействительным утерянный паспорт серии 9808 N 192761, выданный Намским ОВД 24.07.2009 г. на имя Никоновой Светланы Алексеевны

БОЛҔОЙУҤ!!!

«Ыраас уу» саҥа сыаната — 140 солк. (бутыла суох).

Ону таһынан атыыга уу помпата, бутыылы таһарга табыгастаах ручка баар. Электрическэй кулердары сакааһынан аҕалабыт.

«Ыраас ууну» Нам с. Чернышевскай уулуссатын 6-гар «РЕАЛ-право» ООО дьиэтигэр атыылаһыахха сөп («Секо» маҕаһыын утары). Нам селотугар дьиэҕэ тиэрдэн биэрии — 30 солк.

Тел.: 89142274971 уонна 42-6-00

Ыраас ууну иһиэҥ, чөл туруктаныаҥ!

ВНИМАНИЕ!!!

Новая цена на «Чистую воду» — 140 руб. (19 литров без тары). Имеется в продаже помпа ручная — 500 руб. По заказу доставим электрические кулеры — 12000 руб.

Наш адрес: с. Намцы, ул. Чернышевского, 6. ООО «РЕАЛ-право» (напротив магазина «Секо»).

Доставка по с. Намцы — 30 руб. Открылся филиал в с. Аппаны.

Тел.: 89142274971 и 42-6-00

Чистая вода — залог здоровья, употребляйте «Чистую воду».

, Агентство ритуальных услуг на Чернышевского, 39 реализует и оказывает следующие услуги и аксессуары:

— заготовка могилы;
— изготовление гроба (+оформление);
— изготовление ограды;
— венки;
— памятники и т.д.

Тел. 8984106174048.

КЭРИЭСТЭБИЛ

Иванов Семен Николаевич 1932 сыллаахха, Мэҥэ-Хаҥаласка Нуорааҕана сэлиэнньэтигэр Ивановтар дьиэ кэргэнигэр иккис оҕонон күн сирин көрбүтэ. Кинилэр бииргэ төрөөбүт 7 оҕо эбит, ол иһин, кинини эбээлээх эһэ этигэр Чурапчы улууһугар, Мэлдьэхси сэлиэнньэтигэр иитиэх биэрбиттэр. Онтон 1942 с. эһээтэ ыалдьан өлөн хаалар, таайыгар Дмитрий Яковлевич Аммосовка хаалар. Онтон таайа 1944 с. уоттаах сэриигэ ыҥырыллан барар. Оҕолор ыарыһах ийэлэригэр хаалаллар. Сэмэн саамай улахан оҕо буолан эппиэтинэстээх үлэ киниэхэ хаалар. Сут дьылларга дьоннорун аһатаары, кини буурҕаны буурҕа диэбэккэ, томороон кыһын бултуу-алтыы барара. Кини баара-суоҕа уончалаах, сахаҕа күүстээх уолчаан этэ. Туулуура, муҥхалыыра. Сэмэн хаһан даҕаны бултуу бардаҕына, кураанах кэлбэт этэ.

Кыһалҕалаах сут дьылларга дойдубут кууран, хайыта хаппыта. Аһыҥка алааһы барытын ыһан кэбиспитэ. Хоргуйуу саҕаламмыта, олох-олох буолбатах курдук, хара былытынан сабардыы саппыта. Чурапчы оройуонун 5 колхоһун Кэбээйи улууһугар көһөрөр туһунан уураах тахсыбыта. Колхоһу «Куокуйа» диэн сиргэ көһөрөн илдьибиттэрэ. «Онно эһиги туохха да наадыйыахха суоҕа диэн. Тугу да ылыманг»- диэбиттэр.

Айаннаан иһэн төһөлөөх киһи хоргуйан, аччыктаан өллөҕөй?! Быардара истэригэр сыстыар диэри аччыктыыллара, саатар, хааппыла да уу баҕалааҕа. Күүстээхтэр эрэ тыыннаах хаалар бириэмэлэрэ этэ. Бэстээххэ хас да хонук борохуот кэтэһэн алтынныы ыйга тоҥо-хата олороохтообуттар. Борохуоттан «Куокуйа» аҕалан кураанах биэрэккэ сүөкээн кэбиспиттэр. Онтон борохуоттара төттөрү барбыт. Тыал, тымныы, хаар бөҕө. Соҕотох түннүгэ да, оһоҕо да суох алдьаммыт хотон баара. Ол түннүгүн таҥаһынан бүөлээн кинилэри онно утуппуттар. Сарсыныгар буорунан симэн икки сирэйдээх оһох туппуттар. Хотону муосталаан, онно сүөһүлэри кытары бииргэ олорбуттар.

Дьоммутугар сэриигэ диэн балыктыыллара, бэйэлэригэр дуона суоҕу бэрсэллэрэ. Аччыктааһынтан күнтэн күн дьон бөҕө өлөрө. Ону тыыннаахтар бэйэлэрэ сэниэтэ суох буоланнар, өлбүт дьоннору таһырдьа таһааран кыстаан иһэллэрэ, итийбитин кэннэ саас көмөллөрө. Бу курдук көһүүгэ барбыт Чурапчы дьонноро 52 тыһыынча киһи өлбүтэ.

Сэмэни дойдутугар 1944 с. Нам улууһугар Маймаҕа сэлиэнньэтигэр аҕалбыттар. Онтон таайа сэриттэн 1945 с. эргиллэн кэлэн Чурапчыга илдьэ барбыт. Инньэ гынан, эһэм сэрии уонна көһүү оҕото буолан үөрэхтэн маттаҕа.

1952 с. армияҕа сулууспалыы барар. Үөрэҕэ суох, «А», «Б» диэни билбэт уол, биллэр-биллибэт кырадэриэбинэттэн сылдьар диэннэр, араас омук уолаттара бастаан-утаа сэнии, сэмэлии көрөллөрө. Олда буоллар Сэмэн саха уолугар хоодуот-хорсун, кыраһыабай сирэйдээх, дьоннорго эйэҕэс сыһыаннаах буолан, группатын уолаттарыгар түргэнник уопсай тылы булан, бэйэ киһитэ буолбута. Бу курдук 4 сыл устата сулууспалаан кэлбитэ. 1958 с. алтынныы 17 к. комсомол путевкатынан Булуҥ оройуонугар стройучаастакка VI разрядтаах болуотунньугунан үлэлээбититтэн ыла трудовой книгэтин 1-кы страницата арыллыбыта. Ити сылларга саҥа типовой бырайыагынан Күһүүргэ оскуола дьиэтин тутуспута.

1961 с. атырдьах ыйын 15 к. уоппускаҕа кэлэ сылдьан Екатерина Лукиничналыын ыал буоланнар, 4 оҕолонон, 49 сыл эйэ-дэмнээхтик олорон кэллилэр. Бу устан аастыт уһун олох, үөрүү да, хомолто да аргыстаах аастыта.

1961 с. балаҕан ыйын 1 к. Күһүүр оскуола-интернатыгар столярдыыр.

1963 с. Булуҥ рыбкомун 3 N-дээх маҕаһыыныгар сэбиэдиссэйинэн аныыллар.

Семен Николаевич Булуҥ, Эдьигээн оройуоннарыгар 6 сылтан ордук кэм тутууга үлэлии сылдьан баран, кэлэн Нам сиригэр олохсуйбута. Бэс ыйын 27 к. 1964 с. Намнааҕы стройучаастакка V-с разрядтаах плотнигынан үлэлии кэлбитэ. Ити сыл 26/Х-64 с. Намнааҕы СПТУ-га тракторист-машинист курсугар үөрэнэ киирэр. «Механизатор широкого профиля» идэтин ылан, Семен Николаевич Нам райпромкомбинатыгар тракторист буолар. Ити тэрилтэҕэ 12 сыл үлэлээн, Намнааҕы суол учаастагар 5 сыл V-с разрядтаах тракториһынан таһаарылаахтык үлэлээбитин үгүс хайҕалмахтал суруктар кэрэһэлииллэр.

Ити кэнниттэн Семен Николаевич бүтэһигин 9 сыл устата, туох да эҥкилэ суох, 1991 с. алтынньы 2-с күнэ үүнэн, кырдьар саас сынньалаҥар — пенсияҕа тахсар. Ол аата, Семен Николаевич олорон ааспыт үйэтигэр 48 сылын бирикээстээх үлэһит быһыытынан үлэ күргүөмнээх үөһүгэр олох оргуйар ортотугар олорон аастаҕа.

Биһиги аҕабыт Сеня үлэ сатабыллаах ньымаларын үгүһү-элбэҕи билэрэ, уопсастыбаҕа, доҕотторугардьонноругар үтүө-мааны сыһыана, сүбэтэ-амата, биһиэхэ өрүүтүн үтүө холобур буолан үөрэтэ-такайа сылдьыаҕа.

Дьиэҕэ даҕаны биһиги аҕабыт килбиэннээх үлэтин кэрэһэлиир, түөһүгэр анньыллыбыт 12 араас таһымнаах бэлиэлэрэ — мэтээллэрэ, олор ортолоругар Ис дьыала министерствотын 200 сыллаах юбилейнай бэлиэтэ, Улуу Кыайыы 60 сылыгар олох-дьаһах коммунальнай хаһаайыстыыта биэрбит, ветеран ахсын бэриллибэт, кинии аайы тиксибэт, дьикти көстүүлээх мэтээлэ, аҕабыт үтүө үлэһит киһи олорон ааспыт олоҕун туоһута буолар.

Быдан дьылларга бырастыы, тапталлаах кэргэн, аҕа, эһээ, доҕор, наставник, убаастанар убай, үтүө сүбэһит!

Кэргэнэ, оҕолоро, сиэннэрэ

Тапталлаах кэргэним, аҕабыт, эһээбит, үлэ ветерана, II Хомустаахтан төрүттээх Нам олохтоохо

ОСИПОВ
Владимир Дмитриевич

уһун, ыарахан ыарыыттан 64 сааһыгар биһиги кэккэбититтэн туораабытын аймах-билэ дьонугар, бииргэ алтыспыт доҕотторугар дириҥник курутуйан туран иһитиннэрэбит.

Кэргэнэ, оҕолоро, кийиттэрэ, күтүөттэрэ, сиэннэрэ

Убаастыыр эдьиийбитигэр, балтыбытыгар Осипова Матрена Петровнаҕа, кини оҕолоругар, сиэннэригэр, хос сиэннэригэр кинилэр аҕалара, эһэлэрэ, хос эһэлэрэ

ОСИПОВ
Владимир Дмитриевич

уһун, ыарахан ыарыыттан олохтон туораабытынан дириҥ кутурҕаммытын тиэрдэбит.

Эдьиийэ Аграфена Григорьевна, Данил, Света, Ганя, Таня Корякиннар

II Хомустаах Буойунуттан төрүттээх Нам селотун олохтоохо

ОСИПОВ
Владимир Дмитриевич

уһун, ыарахан ыарыыттан олохтон туораабытынан кини кэргэнигэр, оҕолоругар, сиэннэригэр дириҥ кутурҕаммытын тиэрдэбит.

«Никольскай нэһилиэгэ» МТ дьаһалтата, депутаттара

Күндү эдьиийбит, үлэ, тыыл ветерана

ЖИРКОВА
Тамара Васильевна

уһун, ыарахан ыарыыттан олохтон туораабытынан күтүөппүтүгэр Лаврентий Яковлевичка, оҕолоругар, сиэннэригэр дириҥ кутурҕаммытын тиэрдэбит.

Аппааныттан Винокуровтар, Намтан Ноговицыннар, Бетүҥтэн Кривошапкиннар

Эдэр ааспыт табаарыһа Лаврентий Яковлевич таптыыр кэргэнэ, оҕолор ийэлэрэ, эбэлэрэ

ЖИРКОВА
Тамара Васильевна

ыарахан ыарыыттан өлөн туораабытыгар дириҥ кутурҕаммытын тиэрдэбит.

Степан, Дария Алексеевтар

«Байдам» потребительскай общество үлэһит коллектива уонна ветераннара үлэ, тыыл ветерана

ЖИРКОВА
Тамара Васильевна

уһун, ыарахан ыарыыттан өлбүтүнэн кини кэргэнигэр, оҕолоругар, сиэннэригэр, аймахтарыгар дириҥ кутурҕаннарын тиэрдэллэр.

Түбэ нэһилиэгин Ытык кырдьаҕаһа, тыыл, үлэ ветерана, сэрии кыттыылааҕын огдообото

ЗАХАРОВА
Марфа Николаевна

олохтон барбытынан кыыһыгар Анна Герасимовнаҕа, оҕолоругар, сиэннэригэр, бииргэ төрөөбүттэригэр, аймахтарыгар дириҥ кутурҕаммытын тиэрдэбит.

Намтан Икаевтар, Гуляевтар

«Хомустаах 1-кы нэһилиэгэ» МТ дьаһалтата нэһилиэк олохтоохо, элбэх оҕолоох дьиэ кэргэн аҕата

НИКОЛАЕВ
Степан Николаевич

эдэр ааһыгар ыарахан ыарыыттан олохтон туораабытынан ийэтигэр Николаева Мария Степановнаҕа, кэргэнигэр Наталья Анатольевнаҕа, оҕолоругар, аймахтарыгар, доҕотторугар дириҥ кутурҕаннарын тиэрдэллэр.

Истиҥник саныыр эдьиийбит, Намтан төрүттээх Чурапчы олохтоохо

ИЛЬИНА (ЖИРКОВА)
Марфа Ивановна

б.дь. от ыйын 6 күнүгэр 79 сааһыгар, убаастыыр таайбыт, Хатырык олохтоохо

СИВЦЕВ
Иван Иванович

б.дь. от ыйын 12 күнүгэр 77 сааһыгар уһун, ыарахан ыарыыттан олохтон туораабыттарынан аймахтарыгар, чугас дьонноругар дириҥ кутурҕаммытын тиэрдэбит.

Жиркова М.Г. дьиэ кэргэттэрэ

Күндүтүк саныыр оҕо сааспыт дьүөгэтэ, үлэ, тыыл ветерана

ИЛЬИНА (ЖИРКОВА)
Марфа Ивановна

Чурапчы оройуонугар олорон ыараханнык ыалдьан күн сириттэн барбытынан кыргыттарыгар, күтүөттэригэр, сиэннэригэр, сиэн балтыгар Мария Гаврильевнаҕа, кини дьиэ кэргэттэригэр уонна бары аймахтарыгар дириҥ кутурҕаммытын тиэрдэбит.

Саввина А.И., Шестакова К.А.

Биһиги аймах таптыыр улахан эдьиийбит, ийэтинэн Уус-Алдан Баатаҕайыттан, аҕатынан Көбөкөнтөн төрүттээх, Нам райпотугар өр сылларга продавеһынан, кэлин Нам киин балыыһатыгар бухгалтерияҕа үлэлээбит үлэ, тыыл ветерана

МАТВЕЕВА
Варвара Васильевна

б.дь. от ыйын 10 күнүгэр уһун, ыарахан ыарыыттан Дьокуускай куораккa 82 сааһыгар олохтон туораабытын бары аймахтарыгар, билэр дьонугар дириҥник курутуйан туран иһитиннэрэбит.

Матвеевтар, Поповтар, Петровтар, Бочуровтар, Герасимовтар, Гоголевтар, Алексеевтар, Пономаревтар

«Хатырык нэһилиэгэ» МТ дьаһалтата, ветераннарын сэбиэтэ, общественноһа тыыл уонна педагогическай үлэ ветерана, М.К. Аммосов аатынан Хатырык орто оскуолатыгар өр сылларга нуучча тылын уонна литературатын учууталынан үлэлээбит, Хатырык нэһилиэгин ыччатын иитиигэ сэмэй кылаатын киллэрсибит

СИВЦЕВ
Иван Иванович

ыарахан ыарыыттан олохтон туораабытынан чугас аймахтарыгар, билэр дьонноругар дириҥ кутурҕаннарын тиэрдэллэр.

Редактор В.Г. КАСЬЯНОВ

ОТДЕЛЛАР: информация, сурук, төрүт культура — **41496**; ; бухгалтерия — **41141**; факс — **41141;** редакционнай- издательскай ситим —**41332**

Тэрийэн таһаарааччылар: СР Правительствота, «Нам улууһун «Э сиэли» хаһыат редакцията» государственнай учреждение. Маассабай информация средстволарын туһунан РФ соҕуоннарын тутуһуну хонтуруоллуур уонна регистрациялыыр РФ бэчээккэ Госкомитетын СР региональнай управлениетыгар 2003 с. бэс ыйын 20 күнүгэр регистрацияламмыт нүөмэрэ — **ПИ №19-0428.**

Сурукка ааккытын-суолгутун, үлэҕитин, дыиҕит аадырыһын чопчу ыйы . Редакцияҕа киирбит суруктар төннөрүллүбэттэр. **Автор этэрэ хаһыат санаатыныын мэлдьи биир буолбат.**

***"ЭҢСИЭЛИ"* - Нам улууһун хаһыата.**

678380, Саха Республиката, Нам улууһа, Нам сэл., Заложнай уул. 4.

E-mail: editor@namtsy.sakha.ru

«Э сиэли» хаһыат РИС талылынна,та ылынна уонна бэчээттиир сыҕар бэчээттэннэ.

Аадырыһа: Нам сэл. Заложная уул. N4

Формата А3. Кээмэйэ 1,0 бэчээт. лиис.

Көҥүл сыананан атыыланар

Индексэ — 54889. Тираһа — 2004

Бэчээккэ илии баттаныытын графига — 12:00 ч. 13.07.2010 с.

Бэчээккэ илии баттанна —11:20 ч. 13.07.2010 с.

PDF Compressor Free Version